

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka

ANALÝZA NÁZVOV ULÍC V MESTE SEREĎ

Bakalárska práca

Študijný program:	Učiteľstvo slovenského jazyka a literatúry a psychológie
Školiace pracovisko:	Katedra slovenského jazyka
Školiteľ:	Mgr. Tomáš Bánik, PhD.

Nitra 2012

Zuzana Javorová

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Zuzana Javorová
Študijný program: učiteľstvo slovenského jazyka a literatúry a psychológie
(Učiteľské štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.1 učiteľstvo akademických predmetov
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Analýza názvov ulíc v meste Sered'

Anotácia: Predmetom výskumu je systém pomenovaní ulíc v jednotlivých obdobiach vývoja spoločnosti. Študent má na základe archívnych materiálov zhromaždiť staršie názvy ulíc vybranej lokality a skúmať motiváciu a jazykovú štruktúru názvov.

Školiteľ: Mgr. Tomáš Bánik, PhD.
Oponent: Mgr. Martin Pukanec, PhD.
Katedra: KSJ - Katedra slovenského jazyka
Vedúci katedry: prof. PaedDr. Lubomír Kralčák, PhD.
Dátum zadania: 19.10.2010

Dátum schválenia: 16.03.2011

prof. PaedDr. Lubomír Kralčák, PhD.
vedúci/katedry

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a pri jej tvorbe som použila literatúru a pramene, ktoré uvádzam v zozname použitej literatúry a prameňov.

V Nitre, 20. apríla 2012

.....

podpis autora

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som sa chcela poďakovať všetkým, ktorí mi pomohli pri vypracovaní bakalárskej práce, za ich odbornú pomoc, za poskytnutie informácií ohľadom literatúry, cenné rady a vytvorenie priaznivých podmienok pri práci.

Ďakujem školiteľovi mojej bakalárskej práce Mgr. T. Bánikovi, PhD. za cenné rady, odborné vedenie, pripomienky a trpezlivosť.

ABSTRAKT

JAVOROVÁ, Zuzana: *Analýza názvov ulíc v meste Sered'.* [Bakalárska práca] - Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra slovenského jazyka, 2012. - 44 s. + prílohy.

Školiteľ: Mgr. T. Bánik, PhD.

Kľúčové slová: názvy ulíc v Seredi, onomastika, urbanonymia, západoslovenské nárečie, sémanticko-motivačná typológia, syntaktická analýza, morfológická analýza

Predkladaná bakalárska práca je teoreticko-empirického charakteru. Je tvorená šiestimi kapitolami.

Prvá kapitola predstavuje mesto Sered', pôvod názvu mesta Sered' a seredské nárečie.

Za ňou nasleduje kapitola, ktorá sa zaoberá onomastikou a charakteristikou jej častí.

Ďalej nasleduje jadro práce, ktoré je tvorené tromi aspektmi tvorenia názvov ulíc a následne analýza každého z aspektov. Prvým aspektom je legislatívny aspekt vzniku urbanonym, v ktorom možno vyčleniť štyri podkapitoly, druhým aspektom je aspekt historický a posledný, tretí je lingvistický aspekt, ktorý pozostáva z troch hľadísk, a to: zo sémanticko-motivačného, z morfológického a zo syntaktického hľadiska.

Prácu ďalej dopĺňa zoznam použitej literatúry a dve prílohy. Prvá príloha pozostáva z abecedného zoznamu ulíc v Seredi a druhá príloha je tvorená fotografiami vybraných ulíc, ktoré slúžia na ilustráciu riešenej problematiky, najmä z historického aspektu.

ABSTRACT

JAVOROVÁ, Zuzana: *The analysis of the street names in the city of Sered.* [Bachelor thesis] - Constantine the Philosopher University in Nitra. Philosophic Faculty; Department of Slovak language and Slovak literature. 2012. - 44 s. + attachments.

Supervisor: Mgr. T. Bánik, PhD.

Key words: the names of the streets in Sered, onomastics, urbanonymia, west slovak dialect, the sementic-motivational typology, the syntactic analys, the morphological analysis

The present thesis has a theoretical and empirical character. It consists of six chapters.

The first chapter describes a city of Sered, the origin of the name of Sered and Sered's dialect. First chapter is followed by the chapter which deals with onomastics and characteristics of its parts. This chapter is followed by the core work, which is made up of three aspects of the naming of streets and the subsequent analysis of each aspect. The first aspect is the legislative aspect of urbanonymum's formation, we can allocate four chapters in it. The second aspect is the historical aspect and the last, the third aspect is the linguistic, which consists of three aspects, namely: the semantic-motivational, the morphological and the syntactic point of view.

The bachelor thesis is complemented by a list of references and two attachments. The first attachment consists of an alphabetical list of streets in Sered and the second attachment is made up of photographs of selected streets, which serve to illustrate the solved problems, especially the historical aspect.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. CHARAKTERISTIKA MESTA SEREĎ.....	8
1.1. PÔVOD NÁZVU MESTA SEREĎ.....	10
1.2. SEREDSKÉ NÁREČIE.....	13
1.2.1 UKÁŽKY SEREDSKÉHO NÁREČIA.....	17
2. CHARAKTERISTIKA ONOMASTIKY A JEJ ČASTÍ.....	18
3. VZNIK URBANONÝM.....	20
4. LEGISLATÍVNY ASPEKT TVORENIA NÁZVOV ULÍC.....	21
4.1. OBDOBIE: 1918 – 1938.....	21
4.2. OBDOBIE: 1938 – 1945.....	22
4.3. OBDOBIE: 1945 – 1989.....	23
4.4. OBDOBIE: 1989 – 2000.....	24
5. HISTORICKÝ ASPEKT TVORENIA NÁZVOV ULÍC.....	24
5.1. HISTORICKÝ PRIEREZ NÁZVAMI ULÍC V SEREDI.....	25
6. LINGVISTICKÝ ASPEKT TVORENIA NÁZVOV ULÍC.....	30
6.1. I. HĽADISKO - KLASIFIKÁCIA ULÍC ZO SÉMANTICKO-MOTIVAČNÉHO HĽADISKA.....	30
6.1.1 VLASTNÁ ANALÝZA ULÍC V SEREDI.....	31
6.2. II. HĽADISKO - KLASIFIKÁCIA NÁZVOV ULÍC MORFOLOGICKÉHO A SLOVOTVORNÉHO HĽADISKA.....	33
6.2.1. VLASTNÁ ANALÝZA ULÍC V SEREDI.....	34
6.3. III. HĽADISKO - KLASIFIKÁCIA NÁZVOV ULÍC ZO SYNTAKTICKÉHO HĽADISKA.....	37
6.3.1. VLASTNÁ ANALÝZA ULÍC V SEREDI.....	38
ZÁVER.....	41
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	42

ÚVOD

V predkladanej bakalárskej práci sa zaoberáme problematikou tvorenia názvov ulíc nielen z historického hľadiska, ale aj z lingvistického hľadiska, konkrétnejšie zo sémanticko-motivačného, morfológického a syntaktického hľadiska. Čo sa týka samotných názvov ulíc v Seredi, tak doposiaľ sa im nevenovala žiadna štúdia, ktorá by sa detailnejšie zaoberala danou problematikou tvorenia názvov ulíc, a to už z akéhokoľvek aspektu.

Práca je rozdelená do šiestich kapitol, kde v prvej kapitole sme sa snažili priblížiť samotné mesto Sereď, a to nielen jeho bohatú históriu, ale aj historický pôvod názvu mesta Sereď a jeho nárečie, ktoré je mne osobne veľmi blízke. Ďalej sa v práci venujeme charakteristike onomastiky a jej častí. Potom nasleduje analýza názvov ulíc v Seredi už z vyššie spomínaných aspektov, pričom pri analýze sa opierame o práce významných slovenských jazykovedcov, ktorí sa danou problematikou zaoberali. Analýza názvov ulíc tvorí jadro bakalárskej práce, kde je najprv teoretická časť a potom nasleduje vlastná analýza ulíc v Seredi.

Pri spracovávaní danej problematiky ulíc v Seredi sme sa opierali jednak o práce onomastického charakteru – zborníky z onomastických konferencií, ale aj z kalendárov, ktoré nám poslúžili najmä pri vlastnej analýze ulíc v Seredi z historického aspektu, kde sme v kalendároch našli informácie o tom, ako sa niektoré, nie všetky ulice v Seredi nazývali kedysi. Práve aj tento nepostačujúci materiál, konkrétne k tejto problematike považujeme aj za nie veľmi priaznivý, nakoľko sme boli presvedčení o tom, že mesto Sereď vzhľadom na svoju bohatú históriu a popularnosť v dejinách bude mať viac záznamov o tom, ako sa názvy ulíc v Seredi menili napr. pod vplyvom politiky a podobne. Danú problematiku sme sa teda snažili spracovať z dostupných materiálov, ktoré nám s ochotou poskytli známi, nakoľko ani Mestský úrad v Seredi a ani archív neevidujú zmeny, ktoré by súviseli s názvami ulíc v Seredi.

Predkladaná práca taktiež obsahuje aj zoznam použitej literatúry, kde prevládajú knižné pramene, o ktoré sme sa opierali pri spracovávaní danej problematiky. Súčasťou práce sú aj dve prílohy, kde prvá je tvorená zoznamom ulíc v Seredi, ktoré sú abecedne usporiadané a druhú prílohu tvoria fotografie, ktoré pochádzajú z knihy o meste Seredi. Práve táto, v poradí druhá príloha, bola pre nás veľmi obohacujúca.

1. CHARAKTERISTIKA MESTA SEREĎ

Mesto Sereď sa svojou rozlohou rozprestiera na brehu rieky Váh, pričom existencia mesta je práve spätá so spomínanou riekou, ktorá tvorila nespočetné ramená. Na jednom z ostrovov vznikol hrad, ktorý strážil brod a podľa zmienok, ktoré sú v starých kronikách tam musel stáť už v období 9. storočia. V období stredoveku sa začali stavať drevené mosty, a to práve na mieste brodu, ktoré spájali vážske ostrovy a hradisko sa zmenilo na mocný hrad Šintava. Niekedy v 16. storočí sa prirodzeným pohybom riečišťa stalo to, že Váh od domovského mestečka Šintava hrad odrezal a odvtedy sa hradu hovorí aj seredský hrad, a to podľa obce, ktorá vznikla ako obydlie pre hradných zamestnancov pod vodnou priekopu hradu a valmi (porov. www.sered.sk/historia-mesta).

Prvú písomnú zbierku o meste „Zereth“ nájdeme v listine o príjmoch, ktorá pochádza z roku 1313. Sereď vzhľadom na svoju polohu (prechod cez riekou Váh) bola hraničnou obcou nitrianskej a bratislavskej župy a pre časté zmeny vážskeho koryta, čiastočne patrila do jednej i do druhej župy. Nielen význam Serede ale aj jej celý vznik bol podmienený dôležitosťou obchodnej cesty na trase Budín – Praha a práve táto obchodná cesta sa stala podnetom pre vznik vychýrených seredských dobytčích a obilných trhov. Tieto obrovské stáda dobytky sa presúvali mestom. Význam trhov sa skončil až v 19. st., kedy bola do Serede privedená vôbec prvá železnica v Uhorsku z Bratislavy a Trnavy. Od tej doby sa dobytok nepreháňal po meste ale sa vozil po železnici. Napriek tomu však tradícia seredských jarmokov nevymrela a prežila až dodnes – na deň sv. Jána Krstiteľa (24. jún) sa každoročne v Seredi koná tradičný Seredský jarmok a Pivný festival. Rieka Váh predstavovala pre Sereď aj dôležitú dopravnú tepnu. Plte, ktorých hlavnou úlohou bolo dovážanie dreva, slúžili aj na dovoz soli z Poľska, a preto vznikol v Seredi významný Solný úrad s erárnym sklados soli. Ďalším nezanedbateľným prínosom rieky Váh bolo prúdenie vody v jej koryte, ktoré od nepamäti využívalo niekoľko lodných mlynov na múku (porov. www.sered.sk/historia-mesta).

Križovatka vodnej a suchej obchodnej cesty v 19. st. dala podnet pre vznik priemyselných podnikov v Seredi. Za najstarší podnik sa považuje cukrovar, ktorý v Seredi pracuje už od roku 1845 a z ktorého neskôr vznikol podnik, ktorý sa orientoval na výrobu pečiva, spracovanie kávovín. V roku 1950 sa z Bratislavy do Serede

premiestnila aj výroba značkového šumivého sektu – Hubert. Za éry socializmu sa Sereď stala taktiež strediskom, kde sa sústreďovala výroba niklu, no žiaľ toto smerovanie industrializácie sa v centre poľnohospodárskej oblasti ukázalo ako neschopné a hutnícky priemysel zanikol (porov. www.sered.sk/historia-mesta).

Historicky najvýznamnejšou stavbou v Seredi je seredský kaštieľ, ktorý sa nachádza na mieste niekdajšieho slávneho hradu. V súčasnosti je z kaštieľa len schátraná ruina. Orgány mesta sa však za pomoci občianskeho združenia Vodný hrad snažia, aby sa situácia čo najskôr zmenila.

Ďalšou a bezpochyby neodmysliteľnou súčasťou Serede je Kostol sv. Jána Krstiteľa. Bol postavený v roku 1781 na vyvýšenine oproti miestu, kde až dovedy stála budova starého farského kostola, ktorý však niekoľkokrát vyhorel a po poslednom požiari z roku 1771 sa esterházyovské panstvo rozhodlo, že postaví nový kostol. Zo starého kostola sa do nového preniesli dve renesančné náhrobné dosky s reliéfmi šľachticov. Dosky sú v súčasnom kostole vsadené po oboch stranách hlavných dverí vo vnútri kostola. Hoci ich vzhľad návštevníkom prezrádza, že v starom kostole ležali na zemi, tak sú pomerne zachovalé (porov. www.sered.sk/historia-mesta).

Mestský úrad dal v Seredi postaviť Tomaschenko v roku 1909. Bol rodákom zo Serede ale presťahoval sa do Nitry, ktorá je rovnako ako Sereď poznačená ozdobným štýlom tohto staviteľa. V priestoroch budovy sa nachádza veľká zasadacia sála, ktorá slúžila mestskému zastupiteľstvu a v súčasnej dobe sa tu konajú sobášne obrady. Jej steny zdobia vzácne obrazy, pohľady na St. Petersburg, ktoré si v roku 1761 zo svojej diplomatickej misie na cárskom dvore priniesol Mikuláš Esterházy. Pre zasadnutia mestského zastupiteľstva slúži od roku 1981 zasadačka v novej budove Mestského úradu, ktorý susedí so starým úradom. Nová fara bola postavená na mieste pôvodnej fary, kde pôsobil aj Juraj Fándly ako kaplán. Na štíte fary je vyobrazený reliéf Panny Márie v náručí s Ježiškom. Rovnako ak mestský úrad, tak aj faru postavil staviteľ Tomaschenko. V dnešnej dobe táto budova neslúži na cirkevné účely, ale sú v nej kancelárie vysunutého pracoviska Okresného úradu v Galante (porov. www.sered.sk/historia-mesta).

Budova gymnázia, ktorá bola postavená ešte v tridsiatich rokoch minulého storočia ako tzv. Meštianska škola, sa radí svojim vzhľadom k antizujúcejmu slohu, ktorý bol typický pre architektúru prvej polovice 20. st.

Ďalšou, práve nie najkrajšou, ale z historického hľadiska veľmi významnou dominantou mesta Sered' je Seredský kaštieľ. Patril Esterházyovcom a vznikol v roku 1841. Na jeho nádvorí sa v rokoch 1981 – 1992 uskutočnil rozsiahly archeologický výskum, pomocou ktorého boli odhalené základy stredovekého hradu Žigmunda Luxemburského. Neskôr sa ešte pod stredovekým hradom našli aj zvyšky opevnenia strážcov brodu na Českej ceste. V súčasnosti je kaštieľ v katastrofickom stave a čaká na svojho nového majiteľa. (www.sered.sk/historia-mesta)

1.1. Pôvod názvu mesta Sered'

Názov vyplýva z geografie terénu, preto je efektívne predloženie prehľadu historických variantov tohto mesta, ktoré v publikácii Sered' dejiny mesta Vrabcová a Petrovič uvádzajú nasledovne:

1313:	In Zereth
1324:	via deScereth
(1340) 1411:	de Zereth
1412:	possessio Zered, Zereth
zač. 15. stor.:	oppidum Zereth
1419:	villa Zereed
1420 - 1421:	villa Zered
1422:	oppidum Zered
1423:	villa Zered
1424:	in Zerepd
1426:	opidum Zereth
1427:	opidum Zereth
1430:	possessio Zereth
1438:	opidum Zered
1439:	opidum Zered
1450:	possessio Zered
1454:	de Zerethwa
1460:	opidum Zered
1461:	de Sered
1467:	de Sereth

1467: de Zered
1470: de Serethwa
1470: de Zerethwa
1477: opidum Zered
1480: de Zerethwa
1480: de Zered
1481: de Zerethwa
1483: de Szeretva
1489: de Zered
1491: oppidum Zered
1493: possessio Zered
1494: opidum Zered
1495: opidum Zered
1496: opidum, possessio Zered
1496: de Zered
1499: de Zered
1505: opidum Zered
1505: de Zerethwa
1507: de Zerethwa
1508: de Nagh Zerethwa
1508 - 1509: de Zered
1509: in Zerethwa
1511: opidum Zered,
1511: de Zered
1511: possessio Zereth
1513: oppidum Zered
1514: opidum Sered
1515: de Zered
1516: e Zered
1519: de Zerethwa
1520: de Zered
1520: de Zerethwa
1521: de Zerethwa

1523: de Zered
1524: opidum Zerethwa
1526: de Zeretwwa

(porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s. 309 – 310).

Z prehľadu je evidentné, že názov Serede sa striedal v nasledovných tvaroch: *Scereth (1x)*, *Sered (2x)*, *Sereth (1x)*, *Serethwa (1x)*, *Szerethwa (1x)*, *Zered (43x)*, *Zereed (1x)*, *Zerepd (1x)*, *Zereth (13x)*, *Zerethua (1x)*, *Zerethva (1x)*, *Zerethwa (25x)*, *Nagh Zerethwa (1x)*

Podľa názoru J. Stanislava (1948 in Vrabcová, Petrovič, 2000) nevysvetľuje názov Serede len názov *Szerednye* cez + *Sredňa* alebo + *Sredná* vo význame „*Prostredná*“. L. Kiss (in Vrabcová, Petrovič, 2000) odvodzuje názov Serede z osobného mena maďarskou názvotvorbou zo staromaďarského podstatného mena „*szeret*“, čo v preklade do slovenčiny znamená láska, ľúbosť. Teda slovenský tvar *Sered* Kiss považuje za prevzatie z maďarčiny. Dostupné zdroje však ponúkajú viacero interpretácií pôvodu tohto názvu. Na základe názvu *Szereďvásár* pôjde najpravdepodobnejšie o všeobecné podstatné meno, ktoré označuje okolnosti prechodu cez rieku. Tomuto faktu by nasvedčoval aj najstarší údaj o *Seredi*, ktorý je z roku 1313, v ktorom sa hovorí o darovaní štvrtiny desiatok z dvoch obcí, ktorých názvy sú *Sered* a *Dolná Streda* a ležia vedľa seba. Ak sa k tomu pridá údaj o *Szereďvásáre* (*Siret*), tak z toho vyplývajú dve možnosti:

- na začiatku uhorského štátu žili tieto sídliská už oddelene,
- trh v *Sirete* sa neviazal na žiadny deň v týždni (porov. Vrabcová, Petrovič, 2000, s. 310).

Pri prechode rieky bolo zrejme možné tovar predať aj v hociktorý iný deň v týždni. Na druhej strane možno predpokladať aj to, že názov *Seret* časovo predchádzal vzniku trhu a bol natoľko vžitý, že podstata názvu sa nezmenila, len názov sa rozšíril o pridané označenie trhu (*vásár*). V podstate aj názov *Serede* zostal nezmenený, pretože trh bol zriadený v južnej časti chotára, v *Dolnej Strede* a v dôsledku toho, že práve táto časť bola darovaná ostrihomskému arcibiskupovi, tak sa postupne vytvorili dve sídliská, z ktorých *Dolná Streda* sa vymanila spod závislosti od hradu *Šintava*. Na všeobecný výraz „*stret*“ je údaj o zatiaľ nelokalizovanej dedine *Stretavany* (*Zerethuen*). Vyskytuje sa medzi majetkami palatína Mikuláša z Gorje v dokumente z r. 1432, vydaného pri príležitosti delenia majetkov medzi palatínom a jeho synmi *Ladislavom* a *Mikulášom*.

Z tohto vyplýva, že názov Serede musel súvisieť s brodom. Pokiaľ sa k nemu pridal aj názov trhu, bol to sekundárny jav a tak sa rozšíril význam pôvodného názvu (porov. Vrabcová, Petrovič, 2000, s. 310 - 311).

K spomenutým alternatívam vhodne zapadá aj ďalší alternatívny názov *Seretva*, ktorý sa prvýkrát objavuje v r. 1454 s príchodom rodiny Ramoča. Rovnaký názov sa zachoval aj na východnom Slovensku na sútoku riek Uh a Laborec. V našom prípade, čo sa týka Serede, tak tu nejde o stretnutie dvoch riek, ale mohlo by tu ísť o stretnutie ciest k brodu. K tejto ponúknutej alternatíve treba dodať, že v prípade rodiny Ramoča mohlo ísť aj o zhadu náhod, keďže šľachtic z tejto rodiny pri svojom príchode do Serede našiel často vyskytujúci sa ľudový útvar „Stretava“ pre miesto, ktoré pomenovávalo cesty, resp. miesto, kde bol stred ciest k brodu nielen z blízkeho, ale aj zo širokého okolia. Inak by bolo náročné vysvetliť fakt, že na seredské pomery nie až taká významná rodina s odstupom času vtlačila celému mestečku názov, ktorý sa obmieňal so skráteným variantom *Seret* (porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s. 311 - 312).

K doposiaľ uvedeným interpretáciám názvu mesta Sered' sa nedá vypustiť aj iná možnosť vysvetlenia, ktorá vyplýva z pôvodnej územnej celistvosti s Dolnou Stredou, ktorá si po oddelení z jednotného chotára a darovaní ostrihomskému arcibiskupovi mohla zachovať pôvodný názov jednotného chotára. Názov Serede sa pre frekventovanosť mohol zmeniť zo Stredy na Sered', pričom oporou by mohol byť alternatívny názov Noweho Targu v Poľsku, čím doklady potvrdzujú, že staromaďarské obyvateľstvo našlo u nás trhovú toponymiu.

Na záver treba podotknúť, že čo sa týka výskumu k tejto problematike, tak sa stále nepovažuje za uzavretý. Podľa dostupných a preskúmaných materiálov sa však predsa len považuje za najpresvedčivejší výklad zo sústreďovania sa ciest. Trhová motivácia by sa mohla presadiť v takom prípade, ak by sa predsa len podarilo dokázať, že v minulosti sa v Seredi trh konal v stredu, no zatiaľ tejto možnosti nič nenasvedčuje (porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s. 312).

1.2. Seredské nárečie

Jazykové územie Slovenska sa člení na 3 základné nárečové skupiny: západoslovenské, stredoslovenské a východoslovenské.

Nárečové skupiny (makroareály) sú ďalej bohato rozvetvené. Priestorovú rozvetvenosť je podmienená mnohými historickými osobitosťami hospodársko-spoločenského vývinu a osobitosťami zemepisného reliéfu. Hranice medzi nárečovými areálmi nebývajú veľmi výrazné, pretože niektoré znaky, ktoré charakterizujú jednu oblasť presahujú aj do susedných oblastí.

V meste Sereď a v okolí mesta sa hovorí západoslovenským nárečím. Územie patrí do južného regiónu. Táto oblasť podľa Štolca, konkrétne územie od Bratislavy na východ, na Žitnom ostrove, v okresoch Galanta, Šaľa, Nové Zámky, vo východnej časti okresu Vrábľa a na juh od Levíc, je územie obývané zväčša obyvateľmi maďarskej národnosti, ktorí hovoria tzv. palóckymi nárečiami (1994, in Krošláková, 1999 s. 27). Región je vymedzený prírodnými hranicami. Zo západnej strany je to dolný tok Moravy a južný výbežok Bielych Karpát, na východe úpätie Považského Inovca. Od severného regiónu západoslovenských nárečí ho oddeľuje pahorkatina v priestore dotyku Malých a Bielych Karpát.

Atlas slovenského jazyka I (Štolc, 1968) vyčleňuje v južnom regióne západoslovenských nárečí okrem iných aj trnavské a hlohovské nárečia. Hranica medzi týmito nárečovými areálmi je zakreslená práve medzi Sereďou a susednou obcou, Šintavou. Sereď na základe tohto členenia patrí ešte do trnavských nárečí a Šintava sa pričleňuje k hlohovskému nárečiu.

R. Krajčovič vo svojom diele Vývin slovenského jazyka a dialektológia (1988. s. 209), člení južný región západoslovenských nárečí na štyri základné a dva pomedzné areály. Medzi základné areály začleňuje areál piešťanského, záhorského, hlohovského a trnavského nárečia. O nárečí Serede sa explicitne nehovorí, mesto nie je ani zaznamenané na schematickej mape makroareálu západoslovenských nárečí.

Územné nárečie Serede a jej okolia je charakterizované najmä týmito znakmi:

➤ **v oblasti hláskoslovia**

- v inventári nárečia Serede sú iba tvrdé spoluhlásky *d, t, n, l*. Tvrdé spoluhlásky (bez ohľadu na to, aká spoluhláska nasleduje) majú v používaní oveľa vyššiu frekvenciu ako v spisovnom jazyku,
- častý výskyt zdvojených spoluhlások: *masso, makkí, kašša*,
- piatim krátkym samohláskam zodpovedá päť dlhých samohlások.
- v porovnaní so spisovným jazykom sa v nárečí nepoužíva *ä* a ani dvojhlásky. Spisovné *ä* nahrádza *a* (*masso, devat, pata*). Vysokou mierou používania sa

v tomto nárečí vyznačujú dlhé samohlásky, ktoré nahrádzajú spisovné dvojhlásky. Spisovné *ie* je nahradené dlhým *í* (*níslí si díne*), spisovné *ia* je nahradené dlhým *á* (*vedá, chobá, svátek*), spisovné *iu* je nahradené dlhým *ú* (*cudzú ženu, lepšú robotu*) a spisovné *ó* [uo] je tu *ó* (*móžem, tvój, kón*),

- zmena: *dl* → *ll*, *dn* → *nn* (*palla, millo, sallo, pannút* a pod.),
- zachováva sa stará skupina - *šč* – (*ščedrí, ešče, húščina, púščat*),
- funkčné využívanie kvantity (*čírni, dávám*) nie je obmedzované rytmickým zákonom,

Znelostná neutralizácia sa realizuje dôsledne (*bapka, detko, dup*). Neutralizácia v *-f* je odlišná. Sporadická je na začiatku slova (*f tom, fták*). V strede alebo na konci slova sa spoluhláska *v* vyslovuje ako pernozubná znelá spoluhláska (*ovca, dívka, stovka*). Nakoľko na seredské nárečie má vplyv aj trnavské, tak sem preniká aj výslovnosť s neutralizáciou, teda so spoluhláskou *f* (*dífka*) (porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s. 210 – 211).

➤ na základe gramatickej stavby

- pri skloňovaní mužských podstatných mien má inštr. sing. tvar *s chlapom*. V nom. plurálu sú prípony *-ová, -ovci, -i* (*sinovci, rodiči, chlapi*). V inštr. množného čísla bývajú prípony *-áma, -i* alebo aj *-ma* (*s konma, chlapi, sluháma*),
- skloňovanie mien sa málo odlišuje od skloňovania iných juhozápadoslovenských nárečí
- skloňovanie prídavných mien má jednu paradigmu (*dobrí, dobré, dobrého, dobrému, o dobré* atď.),
- ženské podstatné mená majú v datíve a v lokáli ustálené tvary (*nohe, ruke, muche*), v nom. množného čísla sú už prípony *-i* alebo *-e* (*misi, ženi, dlane, ulice*). V gen. množného čísla sú tvary *ulíc, ihél, žén, hrušék* a pod. Tvary s príponami *-ách, -ám, -áma* sú pre množné číslo spoločné (*ulicám, ženám*, atď.),

L-ové prídavné v minulom čase má prípony *-li, -lo, -la*, v s čiastočnou unifikáciou (zmenou *i* → *e* najmä pri mužskom rode), napr. *vedev, bów, pallo, pili, boli, bolo* atď. (porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s.211).

Nielen v Seredi, ale aj na celom území Slovenska nárečie slúžilo ako územný variant národného jazyka na dorozumievanie približne do obdobia konca 50-tych rokov. Kolektivizačné a industrializačné premeny v tomto období vplývali aj na jazykovú situáciu. Na nárečia, ktoré sa každodenne na území používali, začal pôsobiť celý komplex činiteľov. Sered' sa s postupom času spriemyselňovala, vznikali tu nové pracovné príležitosti, s ktorými súvisela migrácia obyvateľstva, čo prispelo k destabilizácii pôvodného nárečia. V prejavoch, ktoré boli zapísané v 60-tych rokoch sa už vyskytujú prípady výslovnosti dvojhlásky *-ie-* namiesto dlhého *-í* (*niesol, spievali*). Príslušníci seredských nárečí už neboli uzavretou skupinou obyvateľov (porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s.213).

Pri jednotlivých komunikačných aktoch má vplyv aj spoločenská solidarita používateľov jazyka, ktorá sa odráža pri voľbe jazykového útvaru, jazykového prostriedku a funkčného štýlu. Postupný ústup nárečia je spôsobovaný tlakom, čo súvisí s vyrovnávacími sa životnými záujmami medzi obyvateľmi dedín a miest. Toto konštatovanie však nemá presný charakter, pretože návraty k dialektu sú výrazne ovplyvňované fyzickým vekom informátora, vzdelaním, pohlavím, pobytom v cudzom prostredí, tematikou rozhovoru a inými faktormi. Ak informátor podáva napr. informácie o dávnych zvykoch či udalostiach z minulosti, automaticky používa nárečovú lexiku (porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s.213).

Je všeobecne známe, že spisovné útvary národného jazyka sa používajú v oficiálnom, verejnom priestranstve a nárečie zasa v rodinnom kruhu. Polarita na osi spisovnosť – nespisovnosť má dnes novú náplň: stavia do protikladu súkromné vyjadrovanie, ktoré je osobnou záležitosťou hovoriaceho a spisovné vyjadrovanie, na ktorom spoločnosti záleží.

Mesto Sered' má priznaný štatút mesta. Vznik mestskej časti sa označuje aj ako urbanizácia dialektu, čo sa dá charakterizovať aj ako pospisovňovanie nárečia mesta. Možno to podložiť faktom, že do jazyka obyvateľstva preniká množstvo nových slov z rôznych oblastí: ekonomickej, administratívnej, politickej či kultúrnej oblasti, čiže zo sfér, ktoré nekorešpondujú s rustikálnym charakterom nárečia: nové denotáty si vyžadujú nové názvy. V konkurencii medzi spisovným slovom a nárečovým slovom, je nárečové slovo v znevýhodnenej pozícii, nakoľko spisovné slovo sa v hierarchickom usporiadaní radí do štylisticky, kultúrnej a psychologicky vyššej vrstvy. Práve z tohto dôvodu sú možno v dnešnej dobe v Seredi menej známe a menej používané napr.

synonymné názvy rastlín. V používaní začína prevládať odborný názov orgován namiesto ľudových názvov *španihel*, vlčí mak namiesto *slepý mak*, *pipač* a pod.

Slovenčina je živý, prirodzený jazyk, ktorý sa neustále vyvíja. Ako národný jazyk Slovákov nie je vo vývine izolovaný od ostatných národných jazykov, práve naopak. Pre súčasné obdobie vývinu slovenčiny sú typické kontakty s inými jazykmi (porov. Vrabcová, Petrovič, 2002, s. 213 – 214).

1.2.1 Ukážky seredského nárečia

Vzhľadom k tomu, že Sereď a jej okolie sú charakteristické svojím nárečím, uvádzame nasledujúce ukážky, ktoré zozbierali Vrabcová a Petrovič (2000, s. 215) od seredských rodákov.

➤ **Kto dal postaviť v Sereďi kostol.**

„Tu Sereďi bol gróf Esterházi, tuším Jozef sa volal. Ból takí doz lakomí. Rás prichicil svojích sluhóv, jak si nísli z jeho roli dine. Chudáci boli takí blanní, tak si apom dinovice sceli navarit. A on jím dal šeckích chicid a zavred do mučírne. Volakemu sa jím ulútoscilo a ten jím dal milost, no prišla neskoro, leno gróf Esterházi jím dal zatál popravít, odettali jím hlavi. Ped jím až bolo chudákov. Frandz Józef sa na Esterháziho velice nahneval a otkázal mu, že alebo si dá ze seba odrezat pet funtów massa, alebo dá postavít pet pekních kostolów. Ná veru Esterházi si račí vibrat to druhé. Čo bi on jakú bolest poctupoval. Šak penazí mal dost a šeckú robotu mu na stavbe jeho podaní robili. Tag dal postavít kostole. Ból to kostol šintavský, šopornanskí, šúrovský a sereckí. Sereckí kostol mal bid za dva, lebo ból ze šeckích najvačší a najpeknejší.“

(rozprával Kazimír Macka)

➤ **Ako zabila jedna Šintavanka tureckého pána.**

„Ked boli také nepokojné časi, to jako za Turkóv, ludé ani len spávad nemohli, veru ani nevedeli, kedi a jako, ani sa len nenazdali a už jím nad hlavu horelo a Turci jím zajímali. Rás téš, tag večír to už bolo, Turci napalli hen Šintavu. Chlapi a mládenci s Turkáma bojuvali a ženi z detma zatál obháanalichvu, abi jím hu Turci neodvilli. A jak tí ženi tú lichvu nahánali, naras k ním dobehli na konoch Turci a jennu takú peknú chicili. Ostatné utikli a sa skovali, len ona sa už nestihla. A tag hu chuderu vílli, to jako do zajatá. Že boôla velice pekná, zalúbila sa temu jejím velitelovi a ón si hu porát pri sebe vídol. Naraz išli cez takú húščavu, de mohli íct len po jennom. Oni dvá boli poslenní. Tá Šintavanka mal pri sebe nóš, a veru si mislela: „Ščúl, alebo nigdá!“ Tak

sa friško otočila a vrazila tureckému pánovi nôž do srcca. Ten sa hend zvalil mrtví. Ked to ostatní Turci videli, čo sa stalo, sceli hu chicit, ale tá veru nečekala, už jěj nebolo a došla ešte ten večir domó.“

(povešť rozprávala Mária Huláková)

2. CHARAKTERISTIKA ONOMASTIKY A JEJ ČASTÍ

Na onomastiku v rámci jazykovedy existuje viacero náhľadov. Napr. Šmilauer (1996, s. 5) onomastiku označuje ako spoločenskovednú jazykovú disciplínu, ktorá je na hraniciach geografie, jazykovedy a histórie, má najužšie kontakty s jazykovedou a jej metodologické východiská a princípy poskytujú univerzálne integrujúce vedy, ako napr. matematika, logika, kybernetika, semiotika, filozofia a i.

Krajčovič vo svojej štúdií s názvom *O štruktúre toponymických pomenovaní a ich analýze* (1970, s. 47), zaraďuje onomastiku medzi samostatné vedné disciplíny, pretože prináša všeobecné poznatky o vlastnej sfére bádania a o vlastnom členení na disciplíny. Onomastika je zároveň aj jazykovednou disciplínou, ktorá vyniká osobitným vzťahom k nelingvistickým disciplínam.

Za najjednoduchšiu charakteristiku onomastiky možno považovať definíciu od Blichu a Majtána: *„Onomastika je spoločenskovedná, jazykovedná disciplína, zaoberajúca sa výskumom vlastných mien. Definuje sa ako náuka o stavbe onymického znaku a o formovaní a spoločenskom fungovaní onymických sústav. Onomastika má špecifický predmet výskumu (onymia) i viaceré špecifické metódy , integračnými zväzkami najmä pri analýze mimojazykovej stránky vlastných mien je spätá so sociológiou, geografiou, históriou, literárnou vedou a i.“* (Blichu, Majtán, 1986, s. 6).

Čo sa týka pohľadu staršej, tradičnej onomastiky, tak jej predmetom záujmu je výlučne jazykovedný historicko-etymologický rozbor vlastných mien, pričom výsledky týchto rozborov sa viac alebo menej úspešne využívali na verifikáciu historických predpokladov a faktov.

V súčasnosti onomastika kladie dôraz na komplexnú a mnohostrannú analýzu jazykovej i mimojazykovej stránky vlastných mien, ktorá smeruje od pomenovaných objektov cez odraz ich onymicky relevantných príznakov v propriálnej sémantike k stvárneniu odrazových prvkov jazykovými prostriedkami v onymických znakoch.

Blicha a Majtán (1986, s. 13) vo svojej práci Úvod do onomastiky uvádzajú jej nasledovné členenie:

➤ **antroponomastika**

- náuka o vlastných menách,

➤ **toponomastika**

- náuka o vlastných menách neživých prírodných objektov a tých človekom vytvorených objektov,
- v rámci toponomastiky rozlišujeme:
 - ✓ *ojkonomastiku*: skúma miestne názvy,
 - ✓ *anojkomanistiku*: skúma terénne, chotárne a vodné názvy.

Pre súhrn vlastných mien (onymiu) sa ustálili tieto podoby termínov - *toponymia, antroponymia, anojkonymia, ojkonymia*, atď.

Medzi osobitné disciplíny patria *literárna onomastika*, ktorej predmetom výskumu je *literárna onymia*, vlastné mená literárnych diel a *folklórna onomastika*, jej predmetom výskumu sú vlastné mená folklóru, teda ľudových rozprávok, prísloví, piesní a pod.

K základným termínom onomastiky sa radia vlastné mená, čiže propriá, ktoré Navrátil definuje nasledovne:

„Sú protikladom všeobecných podstatných mien, lebo spravidla vzťahujú na jednu jedinú substanciu, a preto sa obyčajne vyskytujú len v jednom čísle. Častejšie to býva jednotné číslo (*Trnava, Váh, Hana, Vladimír*), zriedkavejšie množné číslo (*Piešťany, Karpaty, Pieniny, Košice*).“ (Navrátil, 2009, s. 16).

Blicha a Majtán (1986, s. 11) takisto radia propriá medzi jednotliviny patriace do jedného druhu. Uvádzajú však, že počet týchto druhov, v rámci ktorých sa odlišujú druhové jednotliviny, ich počet je obmedzený len na isté pojmy a sú dôležité z hľadiska spoločenskej praxe, ako napr.:

- *obývané miesto* - Kremnica, Prešov, Sereď, Trenčín,
- *vodný tok* – Nitra, Hron, Váh,
- *štátno-politický útvar* – Poľsko, Slovensko, Taliansko, Brazília,
- *časť chotára* – Piesky, Na briežku, Vinica,
- *príslušník pokrvného príbuzenstva* – Anna Mäsiarová, Jozef Mäsiar.

Vlastné mená taktiež možno skúmať aj ako jazykovednú kategóriu, kedy sa určujú morfológické, syntaktické, lexikálno-sémantické a fonologické znaky v pomere ku všeobecným podstatným menám.

V kontexte onymie sa uplatňujú ako podstatné mená aj tie stránky vlastného mena, ktoré sa vnímajú ako mimojazykové a lingvistická analýza im nevenuje pozornosť. Napr. využívanie rôznych názvov objektu vzhľadom na spoločenskú situáciu, spôsob odlišovania nepříbuzných a príbuzných osôb, klasifikácia antroponymických a toponymických sústav vzhľadom na ich designáciu.

Predmetom skúmania onomastiky sú aj:

- **bionymá** – vlastné mená živých organizmov alebo organizmov, ktoré si človek predstavoval ako živé,
- **abionymá** - vlastné mená neživých objektov a javov, ktoré sú buď prírodného charakteru, alebo sú vytvorené človekom (porov. Blich, Majtán, 1986, s.13).

3. VZNIK URBANONÝM

Čo sa týka klasifikácie vlastných mien, tak názvy ulíc sa radia k toponymii, tvoria špeciálnu kategóriu geografických názvov. Vznikajú ako výsledok potreby pomenovať isté časti ľudských sídlisk najmä kvôli lepšej orientácii. V mestách plnia v prvom rade identifikačno-komunikatívnu funkciu, no ich pomenovanie nevzniká tak spontánne ako je to napr. pri vzniku chotárných názvov.

Urbanonymá Pleskalová definuje ako „*vlastné mená sídelných a nesídelných objektov, ležiacich v katastri mesta*“ (Pleskalová, 2002, s. 206). Aj napriek tomu, že termín urbanonymum sa používa v širšom zmysle slova, čiže označuje všetky objekty v katastre mesta, ktoré majú príznak mestskosti, teda nielen ulice, ale taktiež aj divadlá, reštaurácie, galérie a pod.

Proces vzniku urbanonym možno vnímať ako proces, ktorý sa konštituoval pod vplyvom troch faktorov, a tými sú:

- **legislatívny** aspekt vzniku urbanonym,
- **historický** aspekt vzniku urbanonym,
- **lingvistický** aspekt vzniku urbanonym.

Blich a Majtán (1996, s. 106) uvádzajú, že vzniku a ustáľovaní názvov ulíc je takmer vždy prítomný zásah administratívy.

V porovnaní s chotárnymi názvami sa názvy ulíc líšia nasledujúcimi znakmi:

- sémanticko-motivačnou spätosťou s pomenovaným objektom,
- štruktúrnymi typmi,
- rozšírenosťou a fungovaním v komunikatívnej praxi,
- jazykovou formou (porov. Blich a Majtán 1996, s 106).

Pri tvorbe chotárných názvov zo sémanticko-motivačného hľadiska takmer vždy zohráva dôležitú úlohu súvislosť medzi objektom a názvom. Takýmto spôsobom vznikali napríklad aj chotárne názvy podľa miesta, vzdialenosti, polohy, farby, tvaru, veľkosti, zloženia pôdy, rastlín, výskytu objektov, zvierat, vlastníckych a užívateľských vzťahov, názvy súvisiace s činnosťou človeka a podobne.

4. LEGISLATÍVNY ASPEKT TVORENIA NÁZVOV ULÍC

Zo začiatku podobným spôsobom vznikali aj názvy mestských štvrtí a ulíc.

V období rokov 1918 – 2000 podnikli a iniciovali proces pomenúvania námestí a ulíc na Slovensku najmä legislatívne dokumenty. Konkrétne išlo o 4 obdobia, ktoré Pavol Odaloš (2000, s. 281) vo svojom príspevku s názvom Legislatívna determinácia urbanonymie vymedzuje rokmi nasledovne:

- 1918 – 1938
- 1938 - 1945
- 1945 - 1989
- 1989 - 2000

4.1. obdobie: 1918 – 1938

V roku 1918 vznikla Československá republika a jej vzniku predchádzala Cleveľandská dohoda z 22. 10. 1915. Text Cleveľandskej dohody zaručoval spojenie slovenského a českého národa do federatívneho zväzku s plným právom používania slovenského jazyka ako jazyka štátneho. Pittsburská dohoda z 30. 5. 1918 nariaďovala, že slovenčina sa stane úradným jazykom v úradoch, v školách a aj vo verejnom živote.

Legislatívny dokument nariadenia Ministerstva s plnou mocou pre Slovensko č. 3285 z dňa 24.7.1919 upravoval pomenovanie námestí a ulíc. V texte dominovali nariadenia, že všetky pomenovania námestí, sadov, ulíc, verejných, ale aj súkromných podnikov, ktoré boli pomenované podľa členov bývalého panovníckeho rodu Habsburgovcov, podľa mien panovníckych rodín, ktoré boli z nepriateľských štátov a taktiež aj podľa mien všetkých tých, ktorí sa vyznačovali nepriateľstvom voči Československej republike, tak všetky pomenovania takéhoto typu sú zakázané. Ďalej sú zakázané aj pomenovania na základe udalostí a dejov, ktoré naznačujú čo i len ponižovanie československého národa.

Potreba pomenovať námestia a ulice vyplývala taktiež aj so spoločenskej situácie, ktorá nastala po skončení 1. svetovej vojny a najmä po rozpadnutí Rakúsko-Uhorska (porov. Odaloš, 2000, s. 280 – 281).

4.2. obdobie: 1938 – 1945

Pre toto uvedené obdobie nie sú známe žiadne legislatívne dokumenty, ktoré by rámcovali proces pomenúvania námestí a ulíc, no môžeme predpokladať, že legislatívny dokument mal charakter, ktorý bol podobný dokumentu z protektorátu Čechy a Morava, ktorý bol uvedený v nemčine a v preklade znamená:

„Ministerstvo vnútra na základe výnosu ríšskeho protektora zo dňa 26. augusta 1939 č. I 2a – 8052 oznamuje, že premenovanie ulíc a námestí (nielen mechanický preklad týchto názvov) vyžaduje v každom prípade súhlas ríšskeho protektora. Pokiaľ došlo k takýmto pomenovaniam od 15. marca 1939 až doposiaľ, je treba dodatočne si vyžiadať potvrdenie od ríšskeho protektora.“ (Odaloš, 2000, s. 283).

Tento citovaný text bol adresovaný okresným a zemským úradom, vládny komisárom mesta Brna a Olomouca a aj magistrátu hlavného mesta Prahy. V citovanom texte sa nespomína zákazová a návodová časť. Túto absentujúcu časť nahrádzal súhlas ríšskeho protektora na premenovanie ulíc. Súhlas, ktorý bol potrebný od ríšskeho protektora, môžeme taktiež považovať aj za absolútny zákaz názvov, ktoré neboli v súlade s ideológiou národného socializmu.

4.3. obdobie: 1945 – 1989

V uvedenom období možno ešte vyčleniť dve čiastkové obdobia, a to:

- **obdobie rokov 1945 – 1961**, kedy zákonná legislatíva bola suplovaná rôznymi nariadeniami,
- **obdobie rokov 1961 – 1989**, kedy legislatíva na tvorbu urbanoným bola rámcovaná dvoma vyhláškami.

Počas obdobia rokov 1945 – 1961 sa najprv premenovali námestia a ulice, ktoré pomenovanie súviselo s ideológiou Maďarska a Nemecka. Legislatívne nariadenia na lokálnej úrovni nie sú známe, no predpokladá sa, že ich pomenovanie sa pravdepodobne viazalo na obdobie oslobodenia a taktiež aj na rok 1945.

V nasledujúcich rokoch sa legislatíva orientovala na jednorazové akcie a cieľom bolo to, aby ulice boli pomenované žiadaným názvom. Túto orientáciu možno podložiť príkazom Povereníctva vnútra v Bratislave zo dňa 12. 1. 1946.

„Povereníctvo pre vnútro v Bratislave vyzýva všetky národné výbory, aby v rámci celoštátnej akcie pre nové pomenovanie ulíc bolo pamätané na dôležité a slávne dni nášho povstania tým, že v každom meste budú niektoré z hlavných ulíc pomenované názvom „ulica Národného povstania“, „ulica 29. augusta.

Tak isto nech je zvečnená pamiatka nášho národného umelca, nebohého Janka Jesenského.“ (Odaloš, 2000, s. 283)

O zrealizovaní tohto príkazu, ktorý bol adresovaný všetkým okresným národným výborom, komisárom, okresným správnym komisiám, Národnému výboru v Košiciach a v Bratislave mala byť podaná správa do 30 dní. Príslušné orgány, ktorým bol tento príkaz adresovaný reagovali prípusným, žiadaným spôsobom. Ďalej sa názvy nielen ulíc, ale aj iných verejných priestranstiev určujú na základe významných osôb (nežijúcich), miest, udalostí a podľa vecí, javov a pod. Názvy musia byť spoločensky opodstatnené, ľahko vysloviteľné a samozrejme aj z lingvistického hľadiska správne.

4.4. obdobie: 1989 – 2000

Legislatíva tohto uvedeného obdobia je ovplyvňovaná predovšetkým spoločenskými zmenami, ktoré sa odohrali na Slovensku. Tieto spoločenské zmeny sú reprezentované najmä vytvorením pluralitného politického systému a nasmerovaním politiky na trhovú systém v krajine, na zrovnoprávnenie štátneho a osobného vlastníctva.

Zákon Slovenskej národnej rady č. 517, § 8, z 22. novembra 1990 ustanovuje proces pomenovania ulíc nasledovne:

„Názvy ulíc sa určujú podľa vecí, prírodných javov, významných udalostí, miest, nežijúcich osôb a pod. s prihliadnutím na históriu mesta a jeho okolia. Neprípustné sú názvy po nežijúcich osobách, príliš dlhé, duplicitné, urážajúce mravnosť, náboženské alebo národnostné cítenie, jazykovo nesprávne, nepriliehavé vzhľadom na historický vývin mesta, jeho častí alebo jeho okolia. O určovaní názvov ulíc rozhoduje mesto po prerokovaní s obyvateľmi.“

Pavol Žigo vo svojej štúdii s názvom Kategória času a staršia slovenská urbanonymia (1997, s. 129) zastáva názor, že veľká časť slovenských urbanonym je motivovaná staršou apelatívnou lexikou, ktorá bez výraznejšieho politického vplyvu odrážala spoločenský vývin.

5. HISTORICKÝ ASPEKT TVORENIA NÁZVOV ULÍC

Doterajšie výskumy naznačujú, že tvorenie názvov ulíc prešlo viacerými vývinovými štádiami. Analýza genetickej štruktúry tohto tvorenia vytvára reťazový chronologický sled, ktorý je poznačený politickými, spoločensko-ekonomickými, kultúrnymi a sociálnymi aspektmi.

Samotné pomenovanie ako výsledok konvencie bolo motivované priestorovými a časovými faktormi (súvislosťami), ktoré ho systematicky v paralelnom zastúpení vytvárali.

Jednotlivé obytné celky sa postupne zgrupovali do osád. Na jej územnú orientáciu spočiatku slúžili apelatívne pomenovania priestoru stredný- krajný, krátky-dlhý, malý- veľký, vyšný-nižný a podobne. Analogicky vznikali prvé ulice alebo časti miest už v 13.

storočí a sú zaznamenané aj v niektorých archívnych dokumentoch. V tomto období bola táto binárna štruktúra dostačujúcim identifikačno-komunikatívnym prvkom.

Základnými motivačnými signálmi tohto pomenovania bolo viacero skutočností, na základe ktorých pomenovania vznikli:

- podľa tvaru, veľkosti a polohy terénu
- podľa toku riek
- podľa objektov
- podľa svetových strán, smeru a miesta

Súbežne s pomenovaním typu vyšný –nižný, horný –dolný vznikali aj pomenovania na základe svetových strán, alebo podľa pohybu nebeských telies, napr. hviezd, a tak už pri vzniku prvých častí mestských štvrtí a ulíc nachádzame názvy s apelatívami východný-západný, severný-južný.

Postupné pribúdanie počtu domov podnietilo to, že spoločenský život si vynútil, aby sa apelatíva prehodnocovali a vstupovali do funkcie proprií, čo možno podložiť príkladom:

- dlhý rad (domov) → Dlhý rad (ulica),
- krátky rad (domov) → Dlhý rad (ulica).

Čo sa týka dôležitosti funkcie priestoru, zvyrazňuje sa aj ten fakt, že pomenovania mnohých ulíc v Seredi vznikli na základe ich smeru. Ulica (rad domov pri ceste), ktorá viedla smerom na Bratislavu, bola a aj je *Bratislavská ulica*, na Šintavu *Šintavská ulica* a na Trnavu *Trnavská cesta* (ulica) (porov. Odaloš, 2000, s. 287 – 288).

5.1. Historický prierez názvami ulíc v Seredi

Na základe dostupných informácií, ktoré sme získali z kalendárov, ktoré vydáva mesto Sereď (roky 2004, 2005, 2006, 2008 a 2009) sme zistili, že niektoré ulice (ktoré boli spomínané v dostupných zdrojoch) si nezachovali svoj pôvodný názov, ale ich názvy sa menili podľa rôznych požiadaviek. Informácie o uliciach nám pre výskum poskytla taktiež aj obyvateľka Serede.

➤ **Pekárska ulica:**

Podľa dostupných informácií, táto ulica je evidovaná od roku 1908 a jej názov nepodliehal v časovom vývoji žiadnym zmenám. Je jednou z najstarších seredských ulíc. Názov Pekárska ulica je odvodený od pekárne, ktorá kedysi na tejto ulici bola. V súčasnosti je sa v priestoroch nenachádza pekáreň a priestranstvo je nevyužitú.

➤ **Ulica M. R. Štefánika**

Pravdepodobne úplne prvým pôvodným názvom tejto seredskej ulice je *Horná dlhá ulica* – rok nie je známy, no zrejme to bude ešte pred rokom 1908 (máj 2005). Z roku 1912 pochádzajú informácie o tom, že ulica mala pôvodne iný názov, a to *Ulica Františka Rákociho* (apríl 2005). Na tejto ulici sídlil Okresný výbor Komunistickej strany, potom jasle.

Zmienka z roku 1923 hovorí o tom, že ulica sa v tomto roku nazývala *Hlavnou ulicou* (apríl 2005).

➤ **Námestie republiky**

Námestie malo zrejme už v roku 1753 názov *Hlavné námestie* (marec 2009). Možno to podložiť faktami, kedy už v tomto roku medzi kostolom a dnešnou budovou Slovenskej sporiteľne stál panský hostinec U zlatého grifa. Hostinec dali už v spomínanom roku 1753 postaviť majitelia Šintavského panstva – Esterházyovci, ktorí mali v erbe bájneho štvornohého vtáka – zlatého grifa. V dvornom krídle hostinca sídlilo od roku 1910 prvé seredské kino. Okolo roku 1910 bola táto ulica pomenovaná ako *Rákociho ulica - Rákoczi utca* (júl 2010) a v Seredi predstavovala hlavný ťah z Bratislavy (vtedy Prešporka) do Nitry. V súčasnej dobe má táto ulica úplne inú podobu. Do opustenej barokovej budovy s rozsiahlymi pivnicami v roku 1952 nastáhovali z Bratislavy výrobu šumivého vína značky Hubert. Hostinec, známy ako Staré vinárske závody bol v roku 1979 zbúraný. Dnes na jeho mieste stoja výrobné haly firmy J. E. Hubert. (marec 2009). Na tejto ulici sa nachádza aj budova tzv. Fándlyho fary, ktorá bola postavená v roku 1909 architektom Jánom Tomaschenkom ml., ktorý pochádzal zo starého seredského rodu, bol synom staviteľa a starostu mesta. V Seredi postavil aj Obecný dom, ktorý susedí s farou. Na tomto mieste ako mladý kaplán slúžil aj Juraj Fándly, významný priekopník osvetovej práce na Slovensku, dejateľ prvej obrodeneckej bernolákovskej generácie, ktorý sa narodil 21.10.1750 v Častej

(okres Bratislava). Bol pokladníkom Slovenského učeného tovarišstva a v Seredi pôsobil ako kaplán. Zaujímavosťou je, že zbieral liečivé rastliny, ktoré neskôr poskytoval svojim farníkom. Zomrel 7.3.1811 v Doľanoch (okres Bratislava). V súčasnosti sa v budove nachádza Mestské múzeum, v ktorom sú vystavené exponáty dokumentujúce históriu regiónu a stálu výstavu archeologických nálezov zo starého šintavského vodného hradu. Na Námestí republiky sa v roku 1950, pred budovou vtedajšieho Mestského národného výboru stála socha legionára, ktorá bola pri príležitosti otvorenia nového mosta cez Váh, v roku 1959, odstránená. Bol to pomník venovaný padlým pri obrane Slovenska v roku 1919 (august 2007). Dnes sa po osude Legionára pátra a bola vypísaná aj zbierka na jeho nájdenie a znovupostavenie. Dominantou tohto námestia je farský kostol sv. Jána Krstiteľa z roku 1781.

V roku 1933 – 1934 sa v Seredi udiala významná vec – dláždila sa Hlavná ulica od železničného mosta až po most cez Váh. V tomto čase bolo v Seredi už asi 8 benzínových púmp, bola tu taktiež taxislužba a jazdili linkové autobusy (január 2010).

➤ **Ulica SNP**

V roku 1921 Ulica SNP niesla pomenovanie *Mydlárska ulica - Szappanos utca* (apríl 2011). Táto ulica si v podstate do dnešnej doby zachovala svoju podobu, chýba iba zakončenie ulice v zákrute na Šúrovce, kde do druhej svetovej vojny stála murárska krčma „Gipsík“ a je jednou zo starých remeselníckych ulíc v Seredi a taktiež niesla aj názov po Karolovi Sidorovi – *Ulica Karola Sidora* (január 2011). Karol Sidor bol slovenským politikom a novinárom, od roku 1920 členom HSĽS a veliteľom Hlinkových gárd.

➤ **Šintavská ulica**

Na kolorovanej pohľadnici, ktorá pochádza z roku 1914 bola zachytená *Mostná ulica*, dnes Šintavská ulica (marec 2006).

➤ **Kostolná ulica:**

Tento názov sa eviduje od roku 1921 (apríl 2007). Nachádzala sa tu meštianska škola, ktorá bola postavená v roku 1928. Zásluhu na jej postavení mal vtedajší starosta Ján Melicher. Na slávnostnom otvorení účinkoval aj známy seredský spevokol Zvon, pod vedením dirigenta Jána Fischera. V súčasnosti tento zbor

funguje pod vedením Mgr. Viliama Karmažína. Budova svojím vzhľadom pripomína skôr veľký moderný kaštieľ. Dnes je to budova gymnázia, ktorá nesie názov po významnom slovenskom básnikovi, Vojtechovi Mihálikovi, básnikovi, prekladateľovi a národnému umelcovi. Narodil sa 30. 3. 1926 v Dolnej Strede. Pôsobil ako redaktor vydavateľstva Slovenský spisovateľ, ako redaktor časopisu Československý vojak, tajomník Zväzu slovenských spisovateľov, šéfredaktor vydavateľstva Slovenský spisovateľ. Svoje prvé básne začal uverejňovať už počas gymnaziálnych a vysokoškolských štúdií. Debutoval básnickou zbierkou Anjeli. Svet literatúry obohatil aj ďalšími zbierkami, ako napr.: Plebejská košeľa, Archimedove kruhy, Vzbúrený Jób, Tŕpky, Útek za Orfeom, Apassionata a i.. V roku 2001 bol vymenovaný za čestného občana mesta Sereď a taktiež aj gymnázium, ktoré sa nachádza v Seredi je pomenované práve po Vojtechovi Mihálikovi. Zomrel 3. 11. 2001 v Bratislave. Budova je jednou z najkrajších starých budov v Seredi.

➤ **Námestie slobody:**

Z pohľadnice, ktorá je z kalendára o meste Sereď (r. 2005). Sa môžeme dozvedieť, že toto námestie si nezachovalo svoj pôvodný názov, pravdepodobne okolo roku 1906 sa toto námestie nazývalo *Námestie Jozefa Zichyho*, cisárskeho komisára za absolutizmu (jún 2011). Kedysi tam stál hostinec Horváth a seredské kino Napred. Informáciu som našla ešte na pohľadnici starého typu, kde sa správy písali na prednú stranu (vpravo dole). V roku 1921 sa volalo *Trhové námestie*, podľa čoho možno správne usúdiť že to bolo miesto, kde sa kedysi konali slávne seredské trhy. Námestiu dominuje vysoká budova drogérie a poschodový meštiansky dom lekárnik Jána Mannheima. Budovy ešte existujú, ale zmenili svoju podobu i majiteľov a dnes slúžia pre iné účely. V roku 1950 existujú záznamy tom, že námestie malo iný názov, a to – *Námestie 1. mája* (november 2009). Tradičné miesto prvomájových zhromaždení ľavice za prvej Československej republiky dalo po roku 1948 dobové pomenovanie tomuto miestu. V dostupných zdrojoch sa taktiež uvádza, že *Námestie slobody* bolo v minulosti pomenované aj ako Námestie Andreja Hlinku (január 2011).

➤ **Kúpeľné námestie:**

Súčasťou námestia bola aj prízemná budova židovského chudobinca Menház (január 2009). V Seredi reprezentovala jedinú stavbu, ktorá bola v štýle uhorskej

secesie. Postavila ju Židovská náboženská obec v rokoch 1904 – 1905. V budove sa nachádzala aj malá modlitebňa. Istý čas v nej bývali aj žiaci židovskej školy Ješiva. Okolo roku 1980 bola táto architektonická perla Serede zbúraná pri rozširovaní štátnej cesty. Pod cestou prechádzal odvodňovací kanál, ktorý na konci Novomestskej ulice ústil do Váhu.

➤ **Novomestská ulica:**

Na konci ulice, ktorá ešte na konci 19. st. bola súčasťou samostatnej obce Nové mesto (Újvaroš), stála odkalovacia nádrž s prečerpávacou stanicou. (december 2009)

Proces, ktorý súvisel s pomenúvaním nielen ulíc, ale aj námestí vždy závisel od spoločensko-politických podmienok. Ulice a námestia dostávali počas obdobia zakladania a rozvoja miest (13. – 15. st.) názvy podľa smeru, tvaru, polohy, podľa funkcie, ktorú plnili. Napr. dnešné *Námestie slobody* malo v roku 1921 názov *Trhové námestie*, čo súviselo s tým, že v Seredi sa v priestoroch námestia konávali trhy.

V historickom priereze pomenovaní dostupných názvov ulíc sa neevidovali žiadne názvy ulíc, ktoré by boli pomenované podľa bývalého panovníckeho rodu Habsburgovcov a ani podľa mien tých panovníckych rodín, ktoré pochádzali z nepriateľských štátov a rovnako aj podľa mien všetkých, ktorí sa vyznačovali nepriateľstvom voči Československej republike. Ďalej medzi názvami ulíc sa nevyskytovali pomenovania na základe udalostí a dejov, ktoré by naznačovali ponižovanie československého národa.

V nasledujúcich rokoch sa pomenovávanie ulíc sústreďovalo na názvy, ktoré boli prípustné aj na základe požiadavky, ktorá žiadala, aby sa v rámci celoštátnej akcie pre nové pomenovanie ulíc pamätalo na slávne dni povstania a v každom meste by mali byť aspoň niektoré z hlavných ulíc pomenované názvom „ulica Národného povstania, či ulica 29. augusta.“ Zo seredských ulíc týmto spôsobom boli pomenované ulice: *Námestie 1. mája (dnes Námestie slobody)*. Rovnako bola pri tvorení názvov ulíc dodržaná požiadavka, aby bola zvečnená pamiatka nášho významného národného umelca, nebohého Janka Jesenského, po ktorom je v Seredi taktiež pomenovaná jedna z ulíc.

Po rozpade Rakúsko-Uhorska a následným vznikom Československa nastáva pravdepodobne dehungarizácia (preklad maďarského názvu do slovenčiny), aj keď to pri názvoch ulíc nie je ničím podložené. Ďalej medzi názvami prevládajú názvy, ktoré glorifikujú významné osoby slovenskej národnosti, významných politických predstaviteľov a spisovateľov, ako napr. *Ulica Karola Sidora* (dnes *Ulica SNP*), *Ulica A. Hlinku*, *Ulica M. R. Štefánika*, *Jesenského ulica*, *Jilemnického ulica* a pod.

V Seredi nie je taktiež žiadna z ulíc pomenovaná príliš dlhým názvom, názvom, ktorý by urážal mravnosť, národnostné alebo náboženské cítenie a rovnako aj názvom, ktorý by bol jazykovo nekorektný.

Pri procesoch premenovávania námestí a ulíc v budúcnosti bude podľa názoru P. Odaloša (1993, s. 337) potrebné rozlišovať, o aký typ sídla sa vôbec jedná, či ide o obec, malé mesto, stredne veľké mesto, veľké mesto, alebo veľkomesto.

6. LINGVISTICKÝ ASPEKT TVORENIA NÁZVOV ULÍC

6.1. I. hľadisko - Klasifikácia ulíc zo sémanticko-motivačného hľadiska

Zo sémantického hľadiska (základnej motivácie vzniku) Blicha a Majtán (1996, s. 111) názvy ulíc rozdeľujú do nasledovných skupín:

A.) Spoločensky angažované názvy podľa:

- *osobností:*
 - politici a vojenské osobnosti,
 - vodcovia proletariátu,
 - spisovatelia,
 - historické postavy,
 - pedagógovia, umelci, vedci, kultúrno-osvetoví pracovníci a iné významné osobnosti,
- *významných historických udalostí,*
- *národností,*
- *armád, pamätných miest, hnutí, družobných miest, spoločenských organizácií a pod.*

B.) Spoločensky neutrálne názvy podľa:

- *ľudskej práce:*
 - remeslo,
 - zamestnanie,
 - šport,
- *druhu vegetácie a zvieratstva,*
- *miesta, kde sa nachádza alebo popri ktorom vedie,*
- *obcí a iných zemepisných názvov,*
- *tvaru, povrchu,*
- *ročných období, svetových strán, atmosférických javov a súvislostí s kozmom.*

6.1.1. Vlastná analýza ulíc v Seredi

A.) Spoločensky angažované názvy podľa:

- *osobností:*
 - Ulica A. Hlinku, Ulica D. Štúra, Fándlyho ulica, Ulica F. Kráľa, Hviezdoslavova ulica, Ulica Ivana Krasku, Jesenského ulica, Jilemnického ulica, Komenského ulica, Kukučínova ulica, Kuzmányho ulica, Ulica Ľ. Podjavorinskej, Ulica M. R. Štefánika, Murgašova ulica, Pribinova ulica, Sládkovičova ulica, Svätoplukova ulica, Ulica Štefana Moyzesa,
- *významných historických udalostí:*
 - Ulica 8. mája, Pionierska ulica, Ulica SNP,
- *národností:*
 - žiadna z ulíc v Seredi nie je pomenovaná podľa národnosti,
- *armád, pamätných miest, hnutí, družobných miest, spoločenských organizácií a pod.:*
 - Legionárska ulica, Mládežnícka ulica, Matičná ulica.

B.) Spoločensky neutrálne názvy podľa:

- *ľudskej práce:*
 - Hrnčiarska ulica, Pekárska ulica, Športová ulica,

- *druhu vegetácie a zvieratstva:*
 - Jelšová ulica, Lipová ulica, Lúčna ulica, Poľná ulica, Stromová ulica, Topoľová ulica, Vážska ulica, Záhradná ulica,
- *miesta, kde sa nachádza alebo popri ktorom vedie:*
 - Cukrovarská ulica, Družstevná ulica, Kasárenská ulica, Kostolná ulica, Kúpeľné námestie, Mlynárska ulica, Niklová ulica, Parková ulica, Pekárska ulica, Pivovarská ulica, Pod hrádzou, Poštová ulica, Priemyselná ulica, Vinárska ulica, Vojanská ulica, Železničná ulica,
- *obcí a iných zemepisných názvov:*
 - Bratislavská ulica, Dolnočepeňská ulica, Dolnomajerská ulica, Dolnostredská ulica, Hornočepeňská ulica, Hornomajerská ulica, Malý Háj, Novomestská ulica, Nový Majer, Parková ulica, Pod hrádzou, Strednočepeňská ulica, Šintavská ulica, Šulekovská ulica, Trnavská cesta,
- *tvaru, povrchu a iné:*
 - Jasná ulica, Krásna ulica, Krátka ulica, Krížna ulica, Malá ulička, Nová ulica, Pažitná ulica, Rovná ulica, Spádova ulica, Vysoká ulica,
- *ročných období, svetových strán, atmosférických javov a súvislostí s kozmom:*
 - Obežná ulica, Severná ulica, Slniečna ulica, Veterná ulica.

V **spoločensky motivovaných názvoch** (24 – 30%) prevládajú názvy podľa osobností s počtom 18 (75%), názvom ulíc podľa významných historických udalostí prináležia 3 názvy (12.5%). Podľa národnosti nie je pomenovaná žiadna z ulíc v Seredi. Podľa armád, pamätných miest, hnutí, družobných miest, spoločenských organizácií sú pomenované 3 ulice v Seredi (12,5%).

Z hľadiska pomenovania **spoločensky neutrálnych názvov** (56 – 70%) podľa ľudskej práce sú pomenované 3 ulice (5%), podľa druhu vegetácie a zvieratstva 8 ulíc (14%), podľa miesta, kde sa nachádza alebo popri ktorom vedie je pomenovaných 16 ulíc v Seredi (29%), podľa obcí a iných zemepisných názvov je pomenovaných 15 ulíc (27%), podľa tvaru a povrchu nesie pomenovanie 10 ulíc (18%) a podľa ročných období, svetových strán, atmosférických javov a súvislostí s kozmom sú pomenované v Seredi 4 ulice (7%).

6.2. II. Hľadisko - Klasifikácia názvov ulíc morfológického a slovotvorného hľadiska.

Z morfológického a slovotvorného (štruktúrne-typologického) hľadiska Blicha a Majtán (1996, s. 112) zatriedujú ulice do nasledujúcich základných typov:

A.) Názvy ulíc typu A+S /ulica/

- *meno osoby + -ov:*
 - -ovo,
 - -ova,
 - -ove,
- *meno osoby + -in,*
- *geografický názov + -ský:*
 - -ský,
 - -ské / -ske,
 - -ská / -ska,
- *geografický názov + -iansky, -ovský:*
 - -ovská,
 - -ianska,

- *apelatívum* + *-ský, -ovský*
 - *-ovská,*
 - *-ská/ -ska*
 - *-ské,*
- *apelatívum* + *-ový:*
 - *-ové,*
 - *-ová,*
- *apelatívum* + *-ný*
 - *-ná / -na,*
- *apelatívum* (*primárne adjektívum*)
- *apelatívum* + *-í, -ia, -ie*

B.) Názvy ulíc typu S /ulica/ + gen. S

- *genitív singulár,*
- *genitív plurál.*

C.) Názvy ulíc typu gen. S + S (ulica)

D.) Názvy ulíc, sídlisk a mestských štvrtí v základnom substantívnom alebo substantivizovanom tvare

E.) Názvy ulíc typu predložka + S/ S + predložka

6.2.1. Vlastná analýza ulíc v Seredi

A.) Názvy ulíc typu A+S /ulica/

- *meno osoby* + *-ov:*

- *-ov:* 0,

- *-ova:*

Hviezdoslavova ulica, Kukučínova ulica, Murgašova ulica,
Sládkovičova ulica, Svätoplukova ulica,

- *-ovo:* 0,

- *-ove:* 0,

- *meno osoby* + *-in:*

– uvedenému spôsobu tvorenia názvov ulíc nezodpovedá žiadny názov ulice v Seredi,

- *geografický názov + -ský:*
 - -ský: 0,
 - -ská / -ska:
 - Bratislavská ulica, Dolnočepeňská ulica, Dolnomajerská ulica, Dolnostredská ulica, Hornočepeňská ulica, Hornomajerská ulica, Novomestská ulica, Strednočepeňská ulica, Šintavská ulica, Trnavská cesta, Vážska ulica,
 - -ské / -ske: 0,
- *geografický názov + -iansky, -ovský:*
 - -ianska: 0,
 - -ovská: Šulekovská ulica,
- *apelatívum + -ský, -ovský*
 - -ská / -ska:
 - Cukrovarská ulica, Garbiarska ulica, Hrnčiarska ulica, Kasárenská ulica, Legionárska ulica, Mládežnícka ulica, Mlynárska ulica, Pekárska ulica, Pionierska ulica, Pivovarská ulica, Podzámska ulica, Školská ulica, Vinárska ulica, Vojanská ulica,
 - -ské: 0,
 - -ovská: 0,
- *apelatívum + -ový:*
 - -ová:
 - Jelšová ulica, Lipová ulica, Mierová ulica, Niklová ulica, Parková ulica, Poštová ulica, Spádova ulica, Stromová ulica, Športová ulica, Topoľová ulica,
- *apelatívum + -ný*
 - -ná /-na:
 - Družstevná ulica, Kostolná ulica, Krížna ulica, Lúčna ulica, Matičná ulica, Obežná ulica, Pažitná ulica, Poľná ulica, Priemyselná ulica, Severná ulica, Slnečná ulica, Tehelná ulica, Veterná ulica, Záhradná ulica, Železničná ulica
- *apelatívum (primárne adjektívum)*
 - Jasná ulica, Krásna ulica, Priečna ulica, Rovná ulica,

- *Apelatívum* +*-í, -ia, -ie*
 - žiadna z ulíc v Seredi nezodpovedá danému typu tvorenia názvov ulíc.

B.) Názvy ulíc typu S (ulica) + gen. S

- *Genitív singulár:*
 - *propríí:*

Ulica A. Hlinku, Ulica D. Štúra, Ulica F. Kráľa, Ulica Ivana Krasku, Ulica L. Podjavorinskej, Ulica M. R. Štefánika, Ulica Štefana Moyzesa,
 - *apelatív:* Námestie slobody,
- *Genitív plurál:*
 - danému typu tvorenia názvov ulíc nezodpovedá žiadna ulica v Seredi.

C.) Názvy ulíc typu gen. S + S (ulica)

- *propríí:*

Fándlyho ulica, Hviezdoslavova ulica, Jesenského ulica, Jilemnického ulica, Komenského ulica, Kukučínova ulica, Kuzmányho ulica, Murgašova ulica, Pribinova ulica, Sládkovičova ulica,

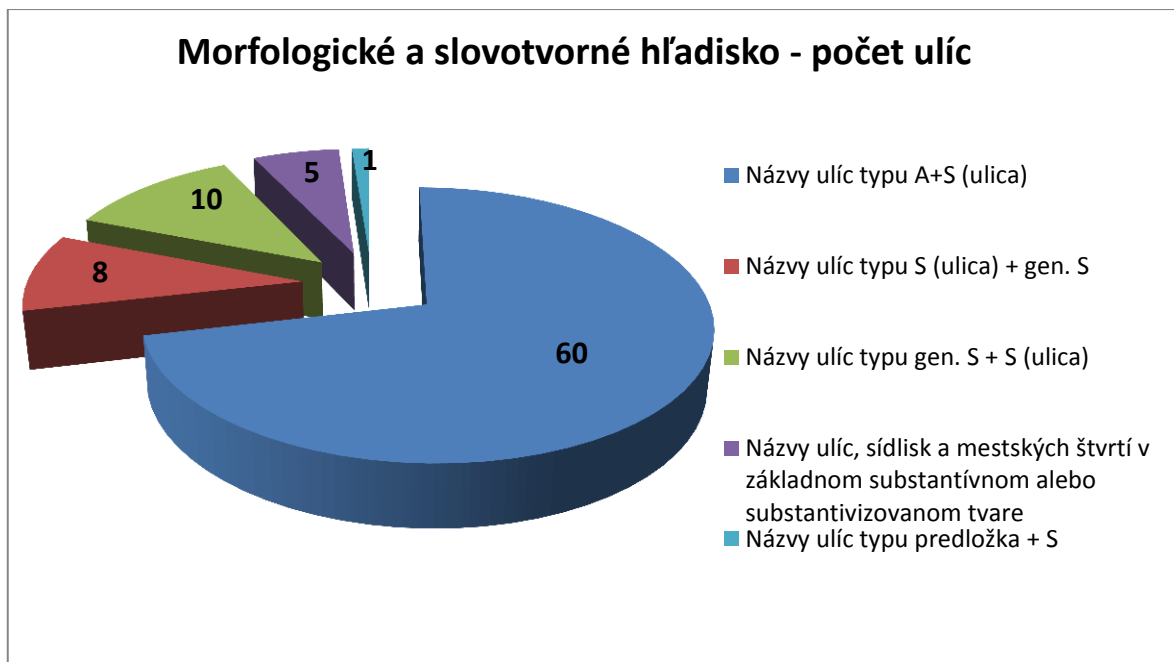
D.) Názvy ulíc, sídlisk a mestských štvrtí v základnom substantívnom alebo substantivizovanom tvare

- Malý Háj, Nový Majer, Považský breh, Starý most, Vonkajší rad,

E.) Názvy ulíc typu predložka + S

- Pod hrádzou

V danom type analýzy ulíc v Seredi z morfológického hľadiska bolo celkovo 84 ulíc, z toho prvému typu: *názvy ulíc typu A+S (ulica)* prislúcha 60 názvov, čo predstavuje 71% z počtu skúmaných ulíc. Druhému typu: *názvy ulíc typu S (ulica) + gen. S* prináleží 8 názvov, čo tvorí 10%, tretiemu typu: *názvy ulíc typu gen. S + S (ulica)* patrí 10 názvov, čo je 12%. predposlednému, štvrtému typu s názvom: *názvy ulíc, sídlisk a mestských štvrtí* v základnom substantívnom alebo substantivizovanom tvare prislúcha celkovo 5 názvov, čo je 6% a poslednému typu s názvom: *názvy ulíc typu predložka + S* patrí 1 názov, čo percentuálne predstavuje 1%.

6.3. III. Hľadisko - Klasifikácia názvov ulíc zo syntaktického hľadiska

Pri analýze zo syntaktického hľadiska názvov ulíc v meste Sereď, sa budeme opierať o klasifikáciu v príspevku s názvom Štruktúrne typy názvov ulíc (1986, s. 70), ktorého autorkou je Katarína Habovštiaková. V príspevku ulice klasifikuje do nasledujúcich typov:

A.) Názvy ulíc typu determinatívnej syntagmy s nezhodným atribútom

„Nezhodné prívlastky udávajú príznačnosť substancie nepriamo“. (Oravec, Bajzíkova, 1986, s. 131)

- *anteponovaný nezhodný atribút*
 - nezhodný prívlastok stojí pred podstatným menom
- *postponovaný nezhodný atribút*
 - nezhodný prívlastok stojí za podstatným menom

B.) Názvy ulíc typu determinatívnej syntagmy so zhodným adjektívnym atribútom

Syntagma takéhoto typu je tvorená dvomi členmi, pričom jeden z nich je podradený, závislý a pomáha bližšie určovať druhý člen, ktorý je vo vzťahu nadradený.

Funkcia prívlastku spočíva v rozvíjaní substantíva.

„Zhodné prívlastky sa s nadradeným substantívom zhodujú v páde, rode, čísle a skloňujú sa s ním. Je to priame i vzťahové určenie nadradeného substantíva.“ (Orevec, Bajzíkova, 1986, s. 130)

- *vlastnostné prídavné mená*
 - „ Pomenívajú príznak substancie ako jej vlastnosť bez príslušnej špecifikácie.“ (Orevec, Bajzíkova, 1988, s. 83)
- *prívlastňovacie prídavné mená*
 - „Pomenívajú príznak substancie vyplývajúci z jej príslušnosti k inej substancii.“ (Orevec, Bajzíkova, 1988, s. 81)

C.) Jednoslovné názvy ulíc

D.) Predložkové názvy ulíc

- *statické vzťahy*
 - sú vyjadrené v páde inštrumentálu a lokálu,
 - označujú polohu ulice (*kde?*),
- *dynamické vzťahy:*
 - sú vyjadrené v páde datívu, genitívu a akuzatívu,
 - označujú smer ulice (*kam?*).

6.3.1. Vlastná analýza ulíc v Seredi

A.) Názvy ulíc typu determinatívnej syntagmy s nezhodným atribútom

- *anteponovaný nezhodný atribút:*
 - Fándlyho ulica, Hviezdoslavova ulica, Jilemnického ulica, Komenského ulica, Kukučínova ulica, Kuzmányho ulica, Murgašova ulica, Pribinova ulica, Sládkovičova ulica, Svätoplukova ulica,
- *postponovaný nezhodný atribút:*
 - Ulica A. Hlinku, Ulica D. Štára, Ulica F. Kráľa, Ulica Ivana Krasku, Ulica E. Podjavorinskej, Ulica M. R. Štefánika.

B.) Názvy ulíc typu determinatívnej syntagmy so zhodným adjektívnym atribútom

➤ *vlastnostné prídavné mená:*

- akostné:

Krásna ulica, Krátka ulica, Krížna ulica, Malá ulička, Malý Háj, Nová ulica, Priečna ulica, Rovná ulica, Spádova ulica, Tehelná ulica, Vysoká ulica,

- vzťahové:

Cukrovarká ulica, Družstevná ulica, Garbiarska ulica, Hrnčiarska ulica, Jelšova ulica, Kasárenská ulica, Kostolná ulica, Mládežnícka ulica, Mlynárska ulica, Niklová ulica, Parková ulica, Pažitná ulica, Pekárska ulica, Pivovarská ulica, Poľná ulica, Poštová ulica, Priemyselná ulica, Severná ulica, Slniečna ulica, Stromová ulica, Školská ulica, Športová ulica, Tehelná ulica, Topoľová ulica, Vážska ulica, Veterná ulica, Vinárska ulica, Vojanská ulica, Záhradná ulica, Železničná ulica.

➤ *privlastňovacie prídavné mená:*

- Fándlyho ulica, Hviezdoslavova ulica, Jilemnického ulica, Komenského ulica, Kukučínova ulica, Kuzmányho ulica, Murgašova ulica, Pribinova ulica, Sládkovičova ulica, Svätoplukova ulica.

C.) Jednoslovné názvy ulíc

- takémuto typu nezodpovedá žiadna z ulíc v Seredi.

D.) Predložkové názvy ulíc

➤ *statické vzťahy:*

- Pod hrádzou,

➤ *dynamické vzťahy:*

- danému typu nezodpovedá žiadna z ulíc v Seredi.

Vo vlastnej analýze ulíc v Seredi zo syntaktického hľadiska sme vyčlenili 4 kategórie.

K typu *determinatívnej syntagmy so zhodným atribútom* prináleží najviac ulíc, konkrétne 51 z celkového počtu 68, čo predstavuje 75%, a to:

- 41 s vlastnostným prídavným menom(80%) a
- 10 s privlastňovacím prídavným menom (20%).

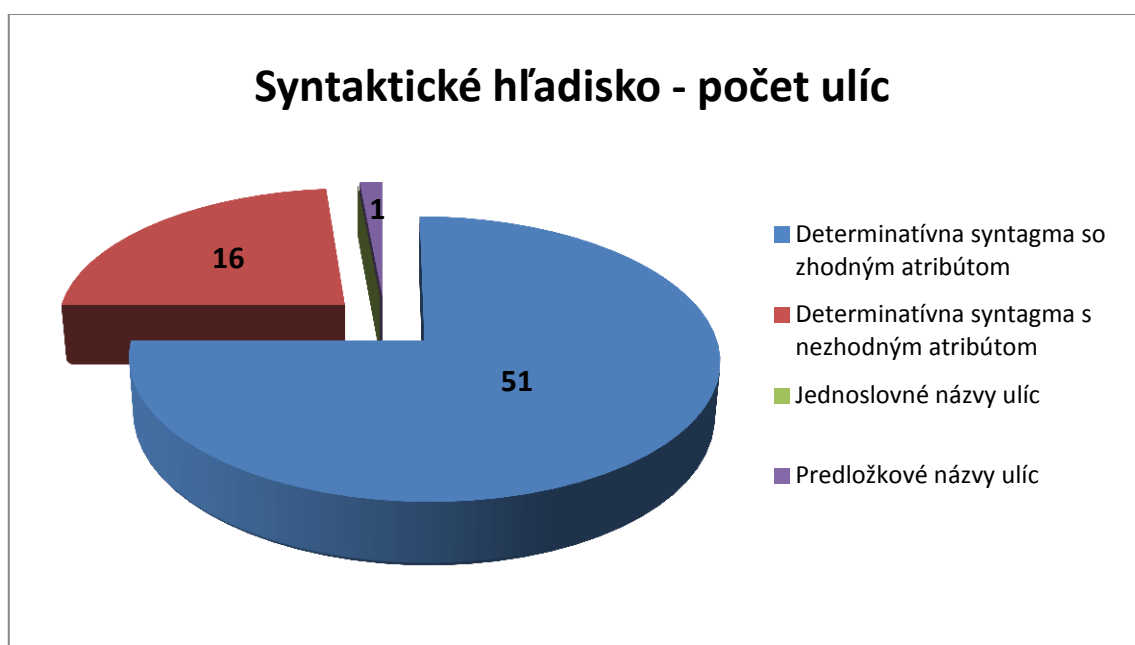
Kategórii *vlastnostných prídavných mien*, kde je zastúpených najviac ulíc prislúcha 11 názvov (27%) s akostným prídavným menom a 30 názvov (73%) so vzťahovým prídavným menom.

K typu *determinatívnej syntagmy s nezhodným atribútom* prináleží 16 ulíc z celkového počtu 68, čo predstavuje 24%, a to:

- 10 s anteponovaným nezhodným atribútom (62,5%) a
- 6 názvov s postponovaným nezhodným atribútom (37,5%).

K typu *s jednoslovným názvom ulíc* nezodpovedá žiadna z ulíc v Seredi, čo predstavuje 0% z celkového počtu 68 ulíc.

K názvom posledného, štvrtého štruktúrneho typu – *predložkové názvy ulíc* prináleží 1 názov (1%).

ZÁVER

Práca na danej téme Bakalárskej práce bola poučná a zároveň veľmi zaujímavá. Ako nevýhodu pri písaní práce by sme mohli považovať nedostatok materiálov k problematike tvorenia názvov ulíc z historického aspektu, resp. staršie pomenovania názvov ulíc, nakoľko zmeny, ktoré by sa týkali premenovávania ulíc v Seredi vo svojej databáze Mestský úrad a ani archív neevidujú. Uvedené informácie sme našli v kalendároch a niektoré informácie nám poskytli ľudia, ktorí si ešte „staršiu Sered“ pamätali.

V práci sme sa snažili postupovať systematicky, pričom sme sa najprv v úvode snažili predstaviť samotné mesto Sered', jeho nárečie, ale aj vývin názvu mesta Sered'. Ďalej sme sa venovali problematike tvorenia názvov ulíc, kde nám opornými bodmi boli najmä onomastické práce, z ktorých sme čerpali informácie pre teoretické spracovanie a na základe spracovaných teoretických informácií sme následne zanalyzovali názvy ulíc v Seredi pre danú typológiu. Výsledky každej analýzy sú stručne zosumarizované pod vlastnou analýzou a pre lepšie predstavenie problematiky slúži graf, ktorý sa nachádza pod vlastnou analýzou.

Naša práca by mohla v budúcnosti poslúžiť ako oporný bod pri jazykových rozboroch, či východiskovou prácou pri spracovávaní problematiky, ktorá by sa týkala procesom pomenovávania názvov ulíc v Seredi, nakoľko sa danou problematikou nikto doposiaľ nezaoberal.

Pre mňa osobne veľmi zaujímavé pri práci na Bakalárskej práci bolo, že som mala možnosť prezrieť si aj fotografie Serede z minulosti, ktoré sú súčasťou prílohy a ktoré by sa mi s veľkou pravdepodobnosťou do rúk nikdy nedostali a možno by som o ne ani nejavila záujem. Teraz to považujem ako milú skúsenosť, že aspoň prostredníctvom fotografií som sa mohla vrátiť o niekoľko rokov späť a spoznať Sered' aj z dobových pohľadníc. Za ďalšie pozitívum tejto práce považujem aj fakt, že dnes, keď sa prejdem po niektorej z ulíc v Seredi, tak si viac všimam názvy ulíc, po ktorých idem a taktiež aj na to, ako vznikala moja práca.

POUŽITÁ LITERATÚRA

BLICHA, M. – MAJTÁN, M.: *Úvod do onomastiky*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická Fakulta 1986. 147 s.

HABOVŠTIAKOVÁ, K.: *Štruktúrne typy názvov ulíc*. In: *Urbanonymia: Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára, Modra – Piesky 8. – 10. Októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského 1986, s. 70-74.

KRAJČOVIČ, R.: *O štruktúre toponymických pomenovaní a ich analýze*. In: *Zborník materiálov zo sympózia o teoretických a metodologických otázkach onomastiky a II. slovenskej onomastickej konferencie, Nitra 22. – 24. Mája 1969*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1970, s. 47 – 52.

KRAJČOVIČ, R.: *Vývin slovenského jazyka a dialektológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988. 344 s.

KROŠLÁKOVÁ, E.: *Stredoslovenský nárečový superstrát v okrese Galanta*. In *Nárečia a národný jazyk – Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24.- 26. septembra 1997)*. Bratislava: VEDA – Vydavateľstvo SAV 1999, s. 27 – 30. ISBN 80-224-05959-7.

MAJTÁN, M.: *Názvy ulíc a iných verejných priestranstiev*. In: *Kultúra slova*, roč. 8, 1974, č. 8, s. 128.

NAVRÁTIL, L.: *Nominálne slovné druhy*. 2. vyd. Bratislava: Enigma 2009. ISBN 80-85471-94-9.

ODALOŠ, P.: *Legislatívna determinácia urbanonymie*. In: *14. Slovenská onomastická konferencia, Banská Bystrica 6. – 8. Júla 2000*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied a Pedagogická fakulta UMB 2000, s 281 – 289. ISBN 80-8055-429-3.

ODALOŠ, P.: *Vývinové tendencie názvov ulíc a námestí miest a obcí na Slovensku*. In: *Slovenská reč 1993*, roč. 58, č. 6, s. 332 - 338

ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E.: *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Syntax.* 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1986. 261 s.

ORAVEC, J. – BAJZÍKOVÁ, E.: *Súčasný slovenský spisovný jazyk. Morfológia.* 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1988.

PLESKALOVÁ, J.: *Encyklopedický slovník češtiny.* Praha: NLN 2002. s. 506.

ROSENBAUM, K. a kol.: *Encyklopédia slovenských spisovateľov I. zväzok: A-O.* 1. vyd. Bratislava: Obzor 1984. 484 s.

ŠMILAUER, V.: *Úvod do toponomastiky.* 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1966. 231 s.

ŠTOLC, J.: *Slovenská dialektológia.* Bratislava: VEDA 1994. 197 s. ISBN 80-224-0036-X.

ŠTOLC, J. a kol.: *Atlas slovenského jazyka I. Vokalizmus a konsonantizmus.* Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1968. 514 s.

VRABCOVÁ, E. – PETROVIČ, R.: *Sered' dejiny mesta.* Mesto Sered' 2002. 366 s. ISBN 80-968022-3-2.

Kalendár 2005 – Sered' na dobových pohľadniciach. Sered': FOREKO 2004

Kalendár 2006 – Sered' na dobových pohľadniciach. Sered': FOREKO 2005

Kalendár 2007 – Sered' na dobových pohľadniciach. Sered': FOREKO 2006

Kalendár 2009 – Sered' na dobových pohľadniciach. Sered': FOREKO 2008

Kalendár 2010 – Sered' na dobových pohľadniciach. Sered': FOREKO 2009

Kalendár 2011 – Sered' na dobových pohľadniciach. Sered': FOREKO 2010

Zákon NR SR č. 517/ 1990, § 8

Internetové zdroje:

História mesta, dostupné na internete: <http://www.sered.sk/historia-mesta>, [20.3. 2012, 15:10]

Karol Sidor, dostupné na internete: http://sk.wikipedia.org/wiki/Karol_Sidor, [19. 3. 2012, 14:27]

ŽIGO, P. 1997 *Kategória času a staršia slovenská urbanonymia*. In: Slovenská reč, roč. 62, 1997, č. 3, s. 129 – 141 [online elektronický časopis] [cit. 20. 3. 2012, 15:17]

Dostupné na internete: http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1997/3/sr1997_3.html

Príloha č. 1: Abecedný zoznam ulíc mesta Sered' (zdroj Mestský úrad Sered')

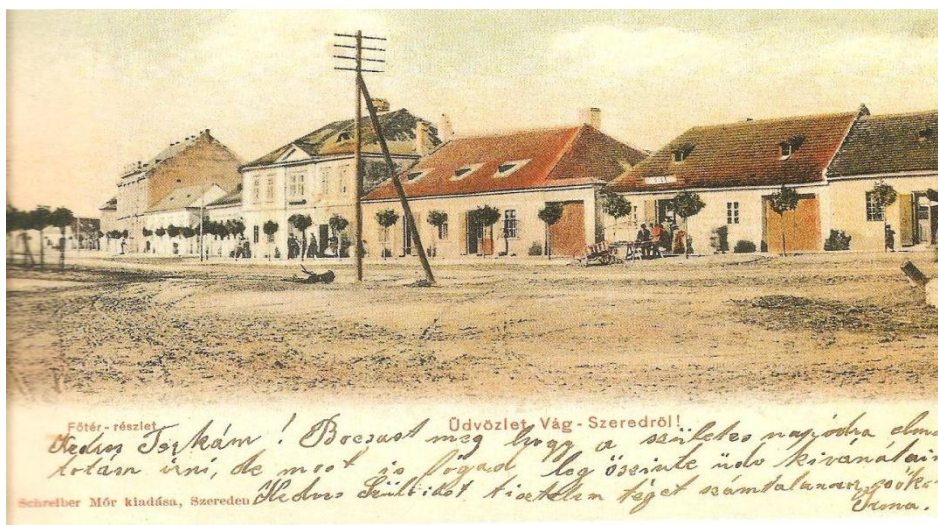
1.) Ulica 8.mája	32.) Kuzmányho ulica
2.) Ulica A. Hlinku	33.) Legionárska ulica
3.) Bratislavská ulica	34.) Lipová ulica
4.) Cukrovarská ulica	35.) Lúčna ulica
5.) Čepeňská ulica	36.) Ulica L. Podjavorinskej
6.) Ulica D.Štúra	37.) Ulica M. R. Štefánika
7.) Dlhá ulica	38.) Malá ulička
8.) Dolnočepeňská ulica	39.) Malý Háj
9.) Dolnomajerská ulica	40.) Matičná ulica
10.) Dolnostredská ulica	41.) Mierová ulica
11.) Družstevná ulica	42.) Mládežnícka ulica
12.) Fándlyho ulica	43.) Mlynárska ulica
13.) Ulica F. Kráľa	44.) Murgašova ulica
14.) Garbiarska ulica	45.) Námestie republiky
15.) Hornočepeňská ulica	46.) Námestie slobody
16.) Hornomajerská ulica	47.) Niklová ulica
17.) Hrnčiarska ulica	48.) Nová ulica
18.) Hviezdoslavova ulica	49.) Novomestská ulica
19.) Ulica Ivana Krasku	50.) Nový Majer
20.) Jasná ulica	51.) Obežná ulica
21.) Jelšová ulica	52.) Parková ulica
22.) Jesenského ulica	53.) Pažitná ulica
23.) Jilemnického ulica	54.) Pekárska ulica
24.) Kasárenská ulica	55.) Pionierska ulica
25.) Komenského ulica	56.) Pivovarská ulica
26.) Kostolná ulica	57.) Pod hrádzou
27.) Krásna ulica	58.) Podzámska ulica
28.) Krátka ulica	59.) Poľná ulica
29.) Krížna ulica	60.) Poštová ulica
30.) Kukučínova ulica	61.) Považský breh
31.) Kúpeľné nám.	62.) Pribinova ulica

- 63.) Priečna ulica
- 64.) Priemyselná ulica
- 65.) Rovná ulica
- 66.) Severná ulica
- 67.) Sládkovičova ulica
- 68.) Slnecná ulica
- 69.) Ulica SNP
- 70.) Spádova ulica
- 71.) Starý Most
- 72.) Strednočepeňská ulica
- 73.) Stromová ulica
- 74.) Svätoplukova ulica
- 75.) Šintavská ulica
- 76.) Školská ulica
- 77.) Športová ulica
- 78.) Ulica Štefana Moyzesa
- 79.) Šulekovská ulica
- 80.) Tehelná ulica
- 81.) Topoľová ulica
- 82.) Trnavská cesta
- 83.) Vážska ulica
- 84.) Veterná ulica
- 85.) Vinárska ulica
- 86.) Vojanská ulica
- 87.) Vonkajší rad
- 88.) Vysoká ulica
- 89.) Záhradná ulica
- 90.) Železničná ulica

Príloha č. 2: Historické fotografie mesta Sered' (Vrabcová, Petrovič, 2000, s. 16 – 21)

Pohľad z kostolnej veže na Hlavnú ulicu (dnes Ulicu M. R. Štefánika) v roku 1929

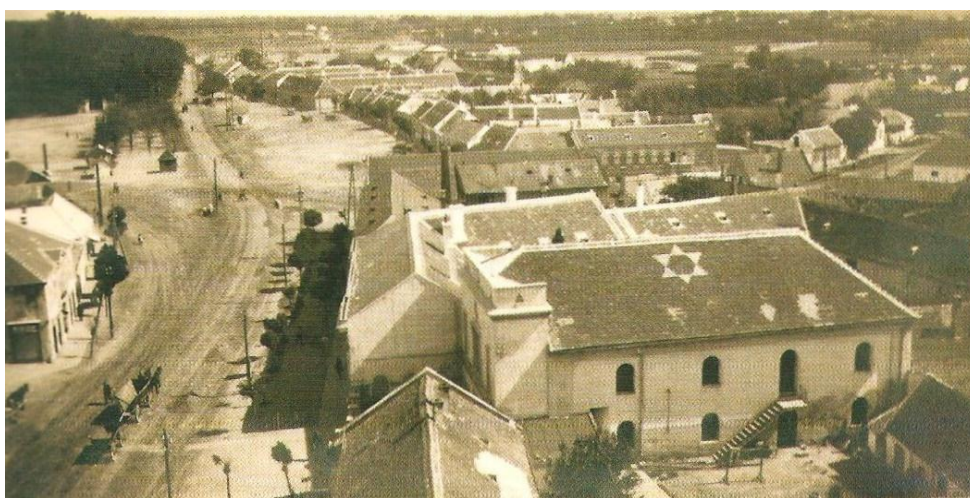
„Hlavné námestie“ v Seredi v roku 1906 (dnes Námestie slobody)

Hlavná ulica v Seredi v roku 1930 (dnes Ulica M. R. Štefánika)

Pohľad z kostolnej veže na Hlavné námestie (dnes Námestie republiky) v roku 1929

Pohľad z kostolnej veže na Námestie Slobody a Novomestskú ulicu v roku 1929

Pekárska ulica v Seredi, vľavo bývalý obecný dom v roku 1921

Mostná ulica v Seredi v roku 1914 (dnes Šintavská ulica)

Mydlárska ulica v Seredi v roku 1930 (dnes Ulica SNP)

Pohľad z kostolnej veže na Pekársku ulicu v roku 1929